

видання компанії звукозапису ретельно підходять до персоналії музичного продюсера, намагаючись виявити у запропонованих ним проектах оригінальність, творчу новизну і комерційний потенціал. Творчий (креативний) елемент, здатність до створення цікавих, насичених новими ідеями композицій – це той особливий талант, який видавці аудіоконтенту і виконавці активно шукають серед музичних продюсерів.

Незалежно від жанру опрацьованої музики, етап оцінки первісного музичного матеріалу залишається для музичного продюсера здебільшого процесом спроб, помилок і знахідок. Але саме тут, завдяки уважному спостереженню і кристалізації «сирих» ідей виконавців у подальший якісний музичний матеріал і формуються засади успішності проекту. Наступний відповідальний крок – втілення креативних ідей і яскравого виконання у студійну фонограму і концертний виступ.

Музичне продюсування не є сумою усталених рецептів, якими початківцям варто сліпо керуватися, воно, як і будь-яка творча професія знаходиться у постійному розвитку. Непересічна особистість музичного продюсера, його відповідальність і багатий внутрішній світ, здатність образно і емоційно бачити долю майбутнього твору – ось складові, які ведуть до успіху процесу продюсування.

Роль оцінки первісного виконавського матеріалу та особливостей розробки стратегії роботи над проектом виступають важливим початковим етапом продюсування, який визначає подальшу успішність проекту. У формуванні професійних навичок майбутніх музичних продюсерів слід враховувати багатофункціональний потенціал мистецтва, спираючись при цьому на педагогічні методи опанування фахом.

Наведені методики можуть викладатися як спеціальна дисципліна у вищих навчальних закладах творчого спрямування, які готують фахівців для музичної індустрії, сприяти розвитку творчих здібностей студентів, розвивати в них творчі, організаторські, аналітичні здібності та навички керування колективами музичних виконавців.

Література

1. **Zak, Albin.** The Poetics of Rock: Cutting Tracks, Making Records. Berkeley: University of California Press, 2001.
2. **Черномыс О.** Профессия продюсер / Ольга Черномыс. — М.: Обучение в России, №8, 2002.
3. **Корнеева С.М.** Музыкальный менеджмент: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Музыкальный менеджмент» (061166) и специальностям культуры и искусства (050000) / Светлана Михайловна Корнеева. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 303с.
4. **Корнеева С.** Как зажигают «звезды». Технологии музыкального продюсирования / Светлана Корнеева. — СПб.: Питер, 2004. — 320 с.: ил.
5. **Безклубенко Сергій.** Мистецтво: терміни та поняття: енциклопедичне видання: у 2 т. : Том 1 (А–Л) / Сергій Безклубенко. – К.: Інститут культурології НАМ України, 2008. – 240с. : іл.
6. **Пригожин И.** Политика — вершина шоу-бизнеса / Иосиф Пригожин. — М.: ООО Алкигамма, 2001. — 320 с.
7. **Осинский В.** Продюсер на студии / Владимир Осинский. — М.: Звукорежиссер, №1, 1998.

УДК 37.071 (477. 87) “17/18“: 262.12.

І. З. Задорожний

РОЛЬ МУКАЧІВСЬКИХ ЄПІСКОПІВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ЗАКАРПАТТІ XVIII – ПОЧ. XIX СТОЛІТЬ

В статъе исследуется деятельность Мукачевских епископов, направленная на развитие образования Закарпатья XVIII – начала XIX вв. Рассматривается их активная

позиція в откритиї Мукачевской богословской школы, духовной семинарии, учительской гимназии, народных школ, сохранении традиций церковного пения.

Ключевые слова: *епископ, образование, церковное пение, школа, ирмологион.*

The activities of the bishops of Mukachevo in the development of education in the Transcarpathia of XVIII - early XIX centuries is considered in the article. The actions of the bishops of Mukachevo in the establishing of a theological school, seminary, teaching school, public schools, preserving the traditions of church music are determined.

Keywords: *bishop, education, church singing, school, heirmologia.*

На сьогодні вирішення проблематики гуманізації в мистецькій освіті, формування духовності і патріотичних почуттів повинно мати системний характер, спиратися як на новітні технології навчання, так і на освітній досвід минулих поколінь, народнописенні і сакральні традиції, які виявляють вікову стійкість і становлять частину духовного буття народу.

Відродження християнських духовних цінностей, розвій фестивалів та конкурсів духовної музики, звернення до здобутків художньої культури сакрального мистецтва, використання його у шкільному компоненті освіти засвідчує необхідність різностороннього пізнання процесів формування музичної освіти у регіональному аспекті.

В осмисленні історії національного культуротворення, особливої ваги набуває заповнення інформаційних прогалів щодо особливостей історико-культурного процесу Закарпаття XVIII – поч. XIX століть.

Музична культура Закарпаття містить в своїй історії ще багато нез'ясованого, а можливо і штучно вилученого з наукового обігу, зокрема тих питань, що стосуються ролі Мукачівських єпископів у збереженні східної обрядовості, відкритті духовних навчальних закладів як важливих освітніх осередків краю. Внаслідок цього, сформувалося дещо неповне уявлення про культуротворчі процеси тієї доби, що вказує на необхідність відтворення більш повної та цілісної картини розвитку освіти і культури Закарпаття.

Значне коло питань, що стосуються діяльності єпископів, церковної історії, процесів розвитку мистецтва і освіти на Закарпатті у своїх дослідженнях розглядали ряд науковців: В. Гаджега [3-5], А.Годинка [6], М.Лелекач [13], С.Пап [9], О.Баран [1], А.Пекар [10-11], Д.Данилюк [2], М.Приймич [18], В.Фенич [19].

Однак, при безсумнівній науковій і пізнавальній значущості праць, актуальності набуває потреба узагальнень стосовно діяльності і ролі Мукачівських єпископів у розвитку освіти в краї, відкритті Мукачівської богословської школи, духовної семінарії та учительської гімназії, народних шкіл, збереженні давніх традицій церковного співу у музикознавчому та культурологічному аспектах, на що звертаємо основну увагу у нашій статті.

З давніх часів виховання священників, дяків відбувалось традиційно при монастирських школах, кафедральних соборах, парафіяльних церквах. Навчання грамоті, основних правд віри, літургичних відправ таких кандидатів відбувалось і приватно, у старших священників, дякоучителів. У процесі прислужування при парафіяльній церкві засвоювався порядок богослужбових відправ, вивчались основи церковного співу. Претенденти на священство чи дияконство перевірялись і висвячувались єпископами, проте траплялись випадки допуску до свячень і недостатньо підготовлених кандидатів, а це приводило до низького освітнього рівня та позначалось на соціальному стані та культурі духовенства [10, 128].

У Західній церкві помітне піднесення рівня освіти духовенства відбулося із встановлення духовних навчальних закладів, зокрема завдяки реформам і рішенням Тридентійського собору (1563 р.). З прийняттям Ужгородської унії 1646 року у Мукачівській єпархії все таки досить довго зберігався слабкий рівень освіченості духовенства, а для того, щоб відкрилась богословська школа східного обряду пройшло століття [10, 128–129].

Збереженні окремі повідомлення щодо заснування шкіл, поширення освіти серед населення в краї вказують на те, що довгий час це питання у Мукачівській єпархії було проблемним і в його вирішенні активну діяльну позицію займали єпископи.

Серед Мукачівських єпископів першої половини XVII століття були освічені і обдаровані особистості, зокрема Іван Григорович (1627–1633), Василь Тарасович (1633–1651), які вважалися добрими вченими теологами, обізнаними у мистецтві. Проте їх діяльність була обмеженою, а призначення у багатьох випадках відбувалось за згодою Семигородських князів-протестантів, яким належали замок і Мукачівська домінія. На цій території якої знаходився Святомиколаївський монастир де проживали владики. Показовим прикладом у цьому є переслідування князем-протестантом єпископа Тарасовича, який за різними звинуваченнями був закутий у кайдани і ув'язнений в Мукачівському замку, що засвідчує безправність та залежність духовних осіб від управителів краю.

Деякі факти, що торкаються намагань поширення у той час освіти знаходимо в грамоті князя Габрієля Бетлена, у якій визначались обов'язки єпископа Івана Григоровича, зокрема йому пропонувалося „кожного року відвідувати церкви і школи, семінарії, старанно перевіряти знання та моральне життя їх пастирів, будувати школи, гімназії, а там де є церкви, забезпечити їх вчителями і професорами слов'янської, руської, грецької, латинської, єврейської та інших мов” [12, 249–250].

Більш помітні заходи єпископів у поширенні освіти серед населення краю спостерігаються у XVIII столітті. Саме у справі підняття освітнього і матеріального рівня духовенства активну діяльну позицію займали Мукачівські єпископи Йосиф де Камеліс (1689–1706), Юрій-Генадій Бізанцій (1716–1733), Михаїл-Мануїл Ольшавський (1743–1767), Іоан Брадач (1768–1772), Андрій Бачинський (1772–1809). Зупинимось на деяких фактах, що висвітлюють цю сторону діяльності владик.

За досить короткий час після свого назначення апостольським адміністратором Мукачівської єпархії Йосиф де Камеліс визнав, що головна причина занепаду релігійного життя криється в низькому стані освіченості народу та духовенства. Уся діяльність єпископа була направлена саме на виправлення такого становища, а тому для навчання основ віри він видав у Трнаві „Катехизис” (1698), а для вивчення мови – „Буквар языка словенска” (1699), що заклало основи поширення грамоти серед народу. Важливою заслугою єпископа були освітні заходи щодо діяльності церковних шкіл, вдосконалення єпархіального управління, встановлення грошових дотацій для навчання молоді в Трнавському університеті, відстоювання прав на покращення соціального статусу духовенства та звільнення священиків від кріпацтва, зміцнення матеріального становища єпархії та монастирів [10, 185].

Вагомими досягненнями на ниві освітніх і релігійних реформ виділяється єпископ Михаїл-Мануїл Ольшавський (1743–1767), який домогся значних успіхів у справі утвердження незалежності Мукачівської єпархії, сприяв розвитку шкіл з рідною мовою навчання. Першочерговими завданнями єпископ вважав відкриття навчальних закладів для навчання молоді східного обряду, оскільки священики, що закінчували студії у латинських богословських закладах, допускали порушення в богослужіннях, відходили від канонічних приписів східної церкви, а то і повністю переходили на латинський обряд. З часом він засновує Мукачівську богословську школу (1744 – 1776), відкриває ряд шкіл у Марія-Повчі, Надь-Бані, в Марамороському Сиготі та школу для румунського юнацтва в с. Турці.

Значна увага приділялась ґрунтовному засвоєнню церковного співу, жанрів церковної монодії, що спостерігаємо у правилах Мукачівської школи („Regulae pro Scholis Mukaciensibus”), затверджених Ольшавським [16]. У правилах визначено вимоги до вступників та внутрішнього розпорядку діяльності закладу. Так, бажаючі навчатись на священика повинні виявити на вступних іспитах знання з читання, володіння скорописним письмом, добре знати церковні напиви прокімнів, тропарів, стихир, подобних. Що стосується вимог до дяківських іспитів, то вони поряд із грамотою включали знання наспівів з ірмологіона – Утрєні, Вечірні, Октоїха.

У школі учнів ділили на „богословів” (майбутніх священиків) та „ірмолоїстів” (дяків), які отримали назву від основного навчального посібника Ірмологіона. Саме на основі

вивчення різних форм і жанрів Ірмологіона відбувалось проходження практики церковного співу на двох крилосах: на один назначались учні від „богословів”, а на інший – від “ірмолоїстів”. Слід відзначити значну увагу єпископа М.М.Ольшавського до засвоєння ірмолойних напівів, зокрема він особисто переписав Ірмолой, про що йдеться у листі до ігумена Повчанського монастиря Сильвестра Ковейчака, у якому просить передати йому “...ірмолой малий моєю рукою писаний” [6, 257].

Одним з вагомих заходів М.-М.Ольшавського було здійснення візитацій парафіяльних осередків Мукачівської єпархії у 1750–1752 роках, що зафіксувалось у протоколах [5]. На основі виявленого низького соціального і матеріального стану священників, дякоучителів, проблем з навчанням дітей, потреб покращення духовно-релігійного життя народу Ольшавський звертається до Австрійської імператриці Марії-Терезії з переконаннями в необхідності здійснення ряду змін і пропонує забезпечити наділами землі та встановити привілеї для духовенства, якими користувались римо-католики. То ж активна діяльність владики була направлена як на розбудову освіти, збереження східної обрядовості, так і вирішення соціальних питань – покращення матеріального становища священників, дякоучителів.

Активну діяльну позицію займав єпископ Іоан Брадач (1767–1772) на посаді професора богослов'я у Мукачівській богословській школі, у статусі посла єпископа М.-М.Ольшавського у справах визнання незалежності Мукачівської єпархії у Відні. Протягом семи років І.Брадач очолював Мукачівську богословську школу, яка у той час досягла певного розквіту. В ній навчалась молодь із 14 комітетів верхньої Угорщини, про що дізнаємось із журналу успішності за 1757 рік (Catalogus Auditorum Schola Munkacsensis Anni 1757). У школі налічувалось тоді 117 учнів [7], а у 1760 році – 54 учня [8]. Значна увага у школі зверталась на вивчення богослов'я, моралі, латинської мови, учні проводили катехизацію та брали участь у богослужіннях. І.Брадач був строгим і вимогливим щодо виконання службових обов'язків священниками та дякоучителями, відзначався твердою позицією щодо необхідності навчання дітей [3, 50].

Значне піднесення культурно-освітнього рівня в краї відбулося в час пастирсько-просвітницької діяльності Мукачівського єпископа Андрія Бачинського (1772–1809). Його повчання торкалися широкого кола питань – організації єпархіального управління, навчання дітей, молоді, поширення євангелізації серед населення краю, утвердження християнської етики, моралі в основі людських стосунків.

Вже на початку своєї діяльності А.Бачинський брав активну участь у Віденському Синоді 1773 року, на якому вирішувалася низка культурних і релігійних питань, у тому числі і друкування та забезпечення книг по всіх єпархіях. У заключних рішеннях Синоду відзначалась велика потреба їх для молоді, дорослих та духовенства, серед яких виділено Ірмологіон [4, 167]. У замітках про редагування книг ніяких зауважень не знаходимо щодо Ірмологіона. Цей збірник вільно поширювався серед населення краю.

У цей час серед освітніх заходів важливою подією було заснування в 1775 році у Відні при церкві св.Варвари семінарії („Barbareum”), що дало можливість навчатись молоді і прилучатись до здобутків європейської культури. Значні позитивні зміни та реформування відбулись в освіті після впровадження закону “Ratio educationis”, що сприяло залученню широких верств населення до освітніх перебудов [17, 18–19].

Отже, з одного боку відкрився шлях для навчання у закладах Відня, Трнави, Будина, Егера, Львова, а з іншого – відбувались асиміляційні процеси, які проявлялись у переході на латинський обряд чи занедбанні свого, що сприяло процесу поступової денаціоналізації малочисельної інтелігенції, яка була представлена духовенством.

Протягом всієї діяльності А.Бачинський піклувався навчанням дітей, акцентував увагу на необхідності знання рідної мови, релігії та церковного співу. У циркулярних розпорядженнях єпископ наказував парохам ретельно виконувати свої обов'язки, дотримуватись канонічних приписів у церковних відправах, вимагав розтлумачувати народу зміст Літургії та активно залучати всіх парафіян до співу.

Важливими були його ініціативи у відкритті в кожному намісницькому окрузі шкіл. Він підняв на вищий щабель освіти в краї, заснував в Ужгороді Королівську єпархіальну семінарію (1778 р.), учительську гімназію (1794р.), яка готувала дякоучителів для елементарних шкіл, зібрав великі фонди літератури.

Слід відзначити, що під впливом просвітницьких ідей на кінець XVIII століття цісарський двір змінює відношення щодо ролі Церкви і духовенства, ставлячи перед ними завдання служінню державі на рівні службовців [11, 144–145]. У цей період А.Бачинський проводить переговори з Угорською намісницькою радою в питаннях виділення державних коштів і дотацій парафіям. Внаслідок цих заходів він підписує 24 лютого 1778 року угоду із заступником голови ради графом П.Фестетічем, в якій урегулювались питання матеріального забезпечення пароха, дякоучителя, церковника (паламаря) на Мараморощині. Зокрема, вони звільнялись від панщини, податків, для них виділялись земельні наділи для ведення господарства, будівництва окремих будинків для парохів, півцоучителів (дякоучителів), встановлювалась відповідна оплата праці, визначались приміщення для навчання дітей. Подібні угоди було укладено в Березькому та Ужанському комітатах (адміністративних районах), що значно покращило матеріальний стан духовенства, сприяло піднесенню загального соціального статусу священника та дякоучителя. А.Бачинський урегульовує річні обов'язки парафіян щодо оплати священників і півцоучителів, які затверджувались на державному рівні [11, 157].

У збережених єпископських циркулярах виявляємо постійну турботу владики станом виховання і навчання молоді, організацією початкових шкіл при церквах, піклування мистецьким рухом розбудови нових кам'яних церков, оформленням внутрішніх інтер'єрів церковних храмів, іконописом [18], матеріальним і духовним життям священників, дякоучителів та парафіян, вимагав дотримання чітких приписів у богослужбових відправах, що у цілому сприяло загальному відродженню культури й освіти краю.

Серед достойних послідовників А.Бачинського церковний історик ЧСВВ Атанасій В.Пекар називає Мукачівського єпископа В. Поповича (1838–1864), який визначався великою любов'ю до свого народу, піклувався за розвиток рідної мови та особливо був вимогливим у дотриманні канонів східної обрядовості [11, 312]. Значними заслугами у розвитку культурно-освітнього руху на Пряшівщині відзначався єпископ Йосиф Гаганець, який тісно співпрацював з відомим закарпатським будителем Олександром Духновичем [11, 237–238].

Таким чином, активна позиція Мукачівських єпископів щодо відкриття навчальних закладів Мукачівської богословської школи, Ужгородської семінарії та Учительської гімназії, здійснення ряду заходів щодо покращення матеріального становища священників, дякоучителів забезпечувала і заклала міцний фундамент у розвитку освіти і культури в краї, сприяла збереженню східної обрядовості та церковно-співочих традицій в краї.

Література

1. **Баран О.** Єпископ Андрей Бачинський і церковне відродження на Закарпатті / О. Баран. – Канада – Йорктон – Саск, 1963. – Бібліотека Логосу, том. XXXIII. – С.62 – 63.
2. **Данилюк Д.** Андрій Федорович Бачинський – видатний церковний і культурно-освітній діяч Закарпаття // Важливі віхи в історії Мукачівської греко-католицької єпархії / Д. Данилюк. – Ужгород, 1998. – С. 21–24.
3. **Гаджега В.** Пастирський лист Іоана Брадача о навчованню дітей из рока 1762 // Подкарпатська Русь / В. Гаджега. – Ужгород, 1927. – Р.IV, ч.6. – С.136–139.
4. **Гаджега В.** Наші культурні і церковні справи на єпископських нарадах рік 1773 у Відні // Подкарпатська Русь / В. Гаджега. – Ужгород, 1926. – Р. III, ч.7–8. – С.167–170, 213–215.
5. **Гаджега В.** Додатки к історії Русинов и руських церковей в Марамороші // Науковий збірник товариства „Просвіта“ / В. Гаджега. – Ужгород, 1922. – Річ. 1. – С. 140–226.
6. **Годинка А.** Переписка М.М.Ольшавського з ігуменами ЧСВВ // Записки ЧСВВ / А. Годинка. – Львів, 1935. – Т.VI. – Вип.1–2. – С. 257.

7. Журнал успішності Мукачівської богословської школи за 1757 р. – ДАЗО, ф.151, оп. 1, №1503.
8. Журнал успішності Мукачівської богословської школи за 15.XII. 1760р. – ДАЗО, ф. 151, оп. 1, № 1637.
9. **Пап, о.Степан.** Історія Закарпаття. Т.3 / Степан Пап. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. – 648 с.
10. **Пекар А.** ЧСВВ: Нариси історії церкви Закарпаття / А. Пекар. – Рим – Львів: Видавництво „Місіонер”, 1997. – Т. 1. – 323 с.
11. **Пекар А.** ЧСВВ: Нариси історії церкви Закарпаття / А. Пекар. – Рим – Львів: Видавництво „Місіонер”, 1997. – Т. II. – 492 с.
12. **Лучкай М.М.** Історія карпатських русинів: У шести томах. – Т.II. / М.Лучкай. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 388 с., іл.
13. **Лучкай М.М.** Історія карпатських русинів: У шести томах. – Т.III. / М.Лучкай. – Ужгород: Закарпаття, 2002. – 328с., іл.
14. **Лучкай М.** Історія карпатських русинів: У шести томах. – Т.IV. / М.Лучкай. – Ужгород: ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2003. – 328 с., іл.
15. **Лучкай М.** Історія карпатських русинів // НЗМУКС / М.Лучкай. – Пряшів, 1992. – Т. IV. – №.18. – С.63 – 153.
16. **Лелекач М.** Мукачівська Богословська школа (1744–1776) // Літературна неділя / М. Лелекач. – Ужгород, 1943. – № 20. – С. 237–250.
17. **Мишанич О.** Кризь віки: Літ.- крит. та історіогр. статті й дослідження / О. Мишанич. – Київ: АТ „ОБЕРЕГИ”, 1996. – 352 с.
18. **Приймич М.** Декоративне різьблення у сакральному мистецтві Закарпаття XVII – XIX ст. : Автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.06. / Львівська академія мистецтв. – Ужгород: МПП „Гражда”, 2001. – 19 с.
19. **Фенич В.І.** Греко-католицька церква в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття (1771 – 1867 рр.) Дис. ...канд. іст. наук. –Ужгород, 1997.

УДК 78.089.(4 Нім.) : 781.68

В. І. Тітович

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КЛАВІРНИХ ТВОРІВ Й. С. БАХА

В статье рассматриваются особенности клавирных произведений И.С.Баха, которые необходимо учитывать исполнителю, анализируются устоявшиеся рекомендации учащимся, обосновывается необходимость формирования собственной исполнительской позиции в изучении этих сочинений.

Ключевые слова: *уртекст, редакция, исполнительская позиция.*

The article discusses the features of keyboard works by JS Bach, to consider the artist, analyzes established recommendations to students, the necessity of building your executive position in the study of these works.

Keywords: *urtekst, editorial, executive position.*

Клавірна творчість Й.С.Баха, як і вся його музична спадщина, належить до найвеличніших досягнень людського духу. Кожна епоха по-своєму відчуває його музику, висуває власні ідеали, критерії її виконання, що відображається і в концертному житті бахівських творів, і в численних теоретичних працях, присвячених проблемам бахознавства, і в педагогічній практиці.

Як результат творчої діяльності генія, клавірна музика Баха художньо унікальна, це ставить її в один ряд з творчими доробками таких велетнів світового піанізму як Моцарт і